

Zadanie 1.1. Monitorowanie i analiza nowych zagrożeń fitosanitarnych ze strony organizmów szkodliwych dla roślin

Kierownik zadania: mgr Magdalena Gawlak

Celem zadania jest zapewnienie bezpieczeństwa upraw oraz naturalnych ekosystemów Polski poprzez: opracowywanie nowych i aktualizacje przygotowanych w latach ubiegłych analiz ryzyka dla agrofagów i towarów objętych regulacjami fitosanitarnymi, opracowywanie w/w dokumentów na potrzeby realizacji procesu legislacyjnego; opracowanie materiałów aplikacyjnych kierowanych do państw trzecich w celu uzyskania dostępu do rynku tych państw; opracowanie i aktualizacja planów awaryjnych, planów działania i przygotowanie ćwiczeń symulacyjnych, o których mowa w rozporządzeniu 2016/2031; opracowywanie wytycznych w zakresie przeprowadzenia inspekcji opartych na ryzyku i uzasadnionych statystycznie.

W 2024 r. opracowano uzupełnienie trzech planów awaryjnych, o których mowa w rozporządzeniu 2016/2031 dla agrofagów priorytetowych dla UE: *Xylella fastidiosa*, *Bactericera cockerelli*, *Dendrolimus sibiricus* oraz w związku ze zmianą przepisów (nowe rozporządzenie) wykonano aktualizację planu dla *Agrilus planipennis*.

W 2024 r. przygotowano i przeprowadzono ćwiczenia symulacyjne w kooperacji z PIORiN, o których mowa w rozporządzeniu 2016/2031 dla organizmu priorytetowego *Agrilus planipennis* (opiećek jesionowy). W trzydniowych zajęciach uczestniczyło 38 osób – przedstawiciele wszystkich WIORiN, GIORiN i CL w Toruniu – oraz pracownicy IOR – PIB. Celem ćwiczeń było: testowanie funkcjonalności planu awaryjnego *A. planipennis*; przećwiczenie sekwencji działań/czynności w celu zapewnienia jak najszybszego wdrożenia koniecznych działań i środków fitosanitarnych w przypadku wykrycia agrofaga; wyznaczenie stref i określenie działań wykonywanych w strefach; wyznaczenie zadań poszczególnych poziomów/jednostek PIORiN; omówienie współpracy z innymi instytucjami, które powinny/mogą być zaangażowane w przeprowadzenie działań; zidentyfikowanie ewentualnych problemów i przygotowanie propozycji ich rozwiązania.

W ramach zadania przeprowadzono dwudniowe warsztaty pt. „Statystyczne, oparte na ocenie ryzyka, metody inspekcji agrofagów”. Warsztaty odbyły się we współpracy z EFSA (Europejski Urząd ds. Bezpieczeństwa Żywności), a ich celem było zapoznanie uczestników z narzędziem RiPEST, które umożliwia planowanie statystycznych, opartych na ocenie ryzyka inspekcji agrofagów. W wydarzeniu uczestniczyło 16 przedstawicieli oddziałów WIORiN, 3 przedstawiciele GIORiN oraz pracownicy CBOKliGZ IOR – PIB. Warsztaty miały na celu zapewnienie uczestnikom kompleksowego zrozumienia podstawowych pojęć oraz metodologii, a także ich praktycznych zastosowań do przeprowadzania skutecznego nadzoru/monitoringu szkodników roślin. Odbiorcy zostali poprowadzeni przez wszystkie kluczowe kroki podczas planowania nadzoru – przygotowania, stworzenia projektu przy użyciu narzędzia RiPEST oraz wyciągnięcia wniosków z otrzymanych wyników.

W 2024 roku opracowywano wytyczne w zakresie przeprowadzenia inspekcji opartych na ryzyku i uzasadnionych statystycznie (dla *Xylella fastidiosa* i *Agrilus planipennis*).

Zgodnie z wymaganiami zawartymi w rozporządzeniach dedykowanych dla obu agrofagów, wykorzystując narzędzie RiPEST, które umożliwia planowanie statystycznych, opartych na ocenie ryzyka inspekcji agrofagów przygotowano plan monitoringu.

W planie dla *X. fastidiosa* ujęto rośliny żywicielskie o podwyższonym ryzyku porażenia przez patogen tj. *Vitis* sp., *Prunus* sp., uwzględniając podział na grupę 1 – autoryzowane miejsca produkcji oraz pozostały obszar kraju. Przygotowano 3 możliwe scenariusze, zakładające pobranie pomiędzy 250–280 próbek do badań laboratoryjnych. Ponadto, przygotowano raport z monitoringu dla *X. fastidiosa* za 2023 r. uwzględniający wymagania statystyczne na podstawie danych dostarczonych przez Inspekcję.

W planie dla *A. planipennis* ujęto główną roślinę żywicielską agrofaga – *Fraxinus* sp. i przygotowano jeden scenariusz, zakładający wykorzystanie 80 pułapek na agrofaga na obszarze Polski.

Dokumentami przygotowywanymi w 2024 r. w celu wsparcia procesu legislacji były tzw. kategoryzacje wskazanych przez MRiRW i GIORiN 15 organizmów szkodliwych. Kategoryzacje to analizy, w których ocenia się, czy agrofag spełnia kryteria opisane w załączniku 1 sekcji 1 lub 4 do Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady 2016/2031 i kwalifikuje się (według aktualnie dostępnych danych i w oparciu o analizę ryzyka), jako agrofag kwarantannowy lub regulowany agrofag niekwarantannowy (RAN). W przygotowanych w 2024 r. kategoryzacjach podtrzymano kwalifikację siedmiu agrofagów jako organizmów kwarantannowych (Tab. 1.). Z ośmiu analizowanych agrofagów nie objętych do tej pory regulacjami, dla dwóch zaproponowano zmianę statusu na „kwarantannowy” (*Diplodia bulgarica*, *Eremothecium coryli*), natomiast dla pozostałych utrzymano status „nieregulowany” (tomato fruit blotch virus, tomato mottle mosaic virus, *Xanthomonas populi*, *Xylella taiwanensis*, *Erysiphe corylacearum*, *Meloidogyne mali*).

W 2024 r. MRiRW zgłosiło dwukrotnie potrzebę opracowania materiałów aplikacyjnych kierowanych do państw trzecich celem uzyskania dostępu do rynku tych państw (tzw. „raportów eksportowych”). Przygotowano raporty na potrzeby wykonania oceny zagrożenia agrofagami (PRA) przez Brazylię (dla ziarna pszenicy) oraz Indonezję (dla ziarna pszenicy, jęczmienia, żyta i owsa).

W ramach zadania przygotowano również dwie oceny zagrożenia agrofagiem – PRA (jakościowa ocena zagrożenia agrofagiem, ang. Pest Risk Assessment) dla *Heterobostrychus hamatipennis* oraz qPRA (ilościową ocenę zagrożenia agrofagiem, ang. Quantitative Pest Risk Assessment) dla Tomato leaf curl New Delhi virus. Dokumenty te umożliwiają oszacowanie zagrożeń związanych z wprowadzeniem i rozprzestrzenianiem się szkodników roślin na danym obszarze. PRA dostarcza wyników w postaci ocen jakościowych w trzystopniowej skali – niska, średnia oraz wysoka, natomiast qPRA zapewnia szczegółowe liczbowe dane, które reprezentują poszczególne oceny różnych zagrożeń jakie stwarza szkodnik. Ogólne ryzyko

fitosanitarne, jakie stwarza *H. hamatipennis* zostało ocenione jako niskie, tymczasem na podstawie wyników procedury Expert Knowledge Elicitation oraz wartości wyliczonych dla poszczególnych parametrów, ryzyko jakie stwarza Tomato leaf curl New Delhi virus wynosi 0,00001 (dla Scenariusza 1: obecny stan regulacji fitosanitarnych, obecne warunki klimatyczne).

W ramach zadania przygotowano oraz skonsultowano z GIORiN materiały informacyjne (ulotki) dotyczące wybranych przez GIORiN gatunków szkodników: *Ralstonia pseudosolanacearum* i Tomato brown rugose fruit virus. Poza nowo przygotowanymi ulotkami, dodrukowano także ulotki z lat ubiegłych dla agrofagów priorytetowych dla UE – materiały zostaną udostępnione inspektorom, pracownikom ODR-ów, szkołom rolniczym i innym zainteresowanym instytucjom.

W ramach zadania opracowano także 3-częściowy raport „Analiza ryzyka związanego z akcesją Ukrainy do UE”. Pierwsza część poświęcona została ocenie ryzyka wprowadzenia agrofagów kwarantannowych powiązanych z uprawami ziemniaka, w którym łącznie przeanalizowano 70 gatunków (trzy oceniono jako wysoce, a osiem jako średnio zagrażające). W drugiej części oceniono agrofagi priorytetowe (20 gatunków), w których wskazano jeden gatunek o wysokim ryzyku i jeden o średnim. Ostatnia część dotyczyła całej listy kwarantannowej zgodnie z rozporządzeniem 2019/2072, z czego część gatunków została połączona w grupy (przynależność do jednego rodzaju, wektory tego samego patogenu), przeanalizowano łącznie 243 przypadki, z czego osiem uznano za wysokie zagrożenie, a 18 za średnie.

Tab. 1. Wyniki przeprowadzonych w 2024 r. kategoryzacji 15 agrofagów

		Aktualna klasyfikacja organizmu			Proponowana klasyfikacja organizmu		
		Organizm kwarantannowy	RAN	Organizm nieregulowany	Organizm kwarantannowy	RAN	Organizm nieregulowany
OWADY	<i>Euwallacea fornicatus sensu lato</i>	X			X		
	<i>Keiferia lycopersicella</i>	X			X		
	<i>Listronotus bonariensis</i>	X			X		
	<i>Polygraphus proximus</i>	X			X		
	<i>Spodoptera frugiperda</i>	X			X		

WIRUSY	Blueberry leaf mottle virus	X			X		
	Tomato fruit blotch virus			X			X
	Tomato mottle mosaic virus			X			X
BAKTERIE	<i>Pantoea stewartii</i> subsp. <i>stewartii</i>	X			X		
	<i>Xanthomonas populi</i>			X			X
	<i>Xylella taiwanensis</i>			X			X
GRZYBY	<i>Diplodia bulgarica</i>			X	X		
	<i>Eremothecium coryli</i>			X	X		
	<i>Erysiphe corylacearum</i>			X			X
NICIENIE	<i>Meloidogyne mali</i>			X			X